

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Οι Ρωμαίοι κυβερνούν τους Έλληνες

A Τα βασικά σημεία του μαθήματος

Οι Ρωμαίοι κατακτούν την Ελλάδα Στην προηγούμενη τάξη μάθαμε ότι οι Ρωμαίοι, ύστερα από μεγάλους πολέμους, κατέκτησαν την Ελλάδα (146 π.Χ.). Οι δυσκολίες όμως που αντιμετώπισαν ήταν πολλές. Για το λόγο αυτό **μεταχειρίστηκαν βία και εφάρμοσαν σκληρά μέτρα.**

Η τακτική του «διαίρει και βασίλευε» Οι Ρωμαίοι, για να μπορέσουν να κυβερνήσουν ευκολότερα, φρόντισαν **να κρατούν τους Έλληνες διαιρεμένους.** Χωρισμένοι οι Έλληνες ήταν δύσκολο να αντισταθούν στους κατακτητές. Μια πρώτη ενέργεια των κατακτητών ήταν να καταργήσουν τα δημοκρατικά πολιτεύματα και να διαλύσουν τις συμμαχίες που είχαν δημιουργήσει οι Έλληνες. Αυτή η προσπάθεια των Ρωμαίων είναι γνωστή στην ιστορία με τη φράση «διαίρει και βασίλευε».

Το κριτήριο για τον τρόπο διοίκησης των ελληνικών πόλεων Βασικό κριτήριο για τον τρόπο με τον οποίο οι Ρωμαίοι θα διοικούσαν κάθε ελληνική πόλη ήταν **η στάση που είχε τηρήσει αυτή κατά τη διάρκεια των ελληνορωμαϊκών πολέμων.** Έτσι: α) Όσες πόλεις συμμαχίσαν με τους Ρωμαίους ή δεν προέβαλαν αντίσταση κέρδισαν ανεξαρτησία ή αυτονομία και τη διοίκησή τους ανέλαβαν Έλληνες φιλο-Ρωμαίοι. β) Όσες προέβαλαν αντίσταση γνώρισαν τη συμφορά. Τα τείχη τους γκρεμίστηκαν, οι θησαυροί και τα έργα τέχνης αρπάχτηκαν, φορολογήθηκαν βαριά. Πολλοί κάτοικοί

τους οδηγήθηκαν στη Ρώμη ως αιχμάλωτοι. Στις πόλεις αυτές εγκαταστάθηκε μόνιμα ρωμαϊκή φρουρά και τη διοίκησή τους ανέλαβαν Ρωμαίοι αξιωματούχοι.

Οι συνέπειες από την παρουσία του ρωμαϊκού στρατού

Η παρουσία του ρωμαϊκού στρατού είχε **δυσάρεστες συνέπειες** στον ελληνικό χώρο:

- α) Οι λεγεώνες τρέφονταν με δαπάνη των Ελλήνων.
- β) Οι κάτοικοι συχνά στρατολογούνταν.
- γ) Ο λαός ένιωθε ανασφάλεια και φόβο.
- δ) Πολλοί εγκατέλειπαν τη γη τους και αναζητούσαν περισσότερη ασφάλεια στις πόλεις, όπου συνήθως τους περίμενε η φτώχεια και η εκμετάλλευση αλλά και ο φόβος των κατακτητών.

Η αντίδραση των Ελλήνων

Οι Έλληνες για πρώτη φορά γνώρισαν τη σκλαβιά. Αυτό τους δυσαρέστησε πολύ. Ο καλύτερος τρόπος για να αντιμετωπίσουν τη δουλεία ήταν να αντιδράσουν.

Ξεσηκώθηκαν λοιπόν πολλές φορές. Οι εξεγέρσεις τους όμως δεν ήταν οργανωμένες και γι' αυτό απέτυχαν. Όλοι τότε γνώρισαν την τιμωρία, μα πιο πολύ αυτοί που είχαν πρωταγωνιστήσει στην εξέγερση.

B

Επαναλαμβάνουμε τις χρονολογίες

146 π.Χ.: Ο Ρωμαίοι κατακτούν την Ελλάδα.

Γ

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Είχαν λόγους οι κατακτημένοι Έλληνες να νιώθουν ανασφαλείς και φοβισμένοι;

Οι Ρωμαίοι φέρθηκαν με σκληρότητα στους κατακτημένους Έλληνες. Οι πόλεις που παραδόθηκαν χωρίς αντίσταση είχαν κάποια καλύτερη τύχη. Αυτές κέρδισαν αυτονομία ή περιορισμένη ανεξαρτησία. Όσες αντιστάθηκαν πλήρωσαν ακριβιά. Είδαν τα τείχη τους να γκρεμίζονται, τους θησαυρούς και τα έργα τέχνης να αρπάζονται. Οι πολίτες υποχρεώθηκαν να πληρώνουν φόρους, ενώ κάποιοι οδηγήθηκαν στην αιχμαλωσία. Η παρουσία των ρωμαϊκών λεγεώνων προκαλούσε τρόμο. Οι πολίτες αναγκάζονταν να συντηρούν το στρατό των κατακτητών. Πολλοί εγκατέλειψαν τα χωριά και πήγαν στις πόλεις. Αλλά κι εκεί τους περίμεναν η φτώχεια και η απειλή των κατακτητών.

Όπως είπε και ο Πλούταρχος: «Οι Έλληνες είχαν τόση ελευθερία, όση τους παραχωρούσε ο Ρωμαίος κατακτητής». Οι Ρωμαίοι, όπως γράφει ο Πολύβιος, κατέστρεψαν πολλά έργα τέχνης. Ο ίδιος είδε πίνακες ζωγραφικής ριγμένους στο έδαφος, ενώ πάνω τους οι Ρωμαίοι στρατιώτες έπαιζαν πεσσούς.

2. Γιατί οι Ρωμαίοι κατάργησαν τις συμμαχίες των πόλεων και κυβέρνησαν την καθεμία διαφορετικά;

Οι Ρωμαίοι, για να πετύχουν ευκολότερα τη διοίκηση των κατακτημένων Ελλήνων, προσπάθησαν και κατάφεραν να τους διαιρέσουν. Κατάργησαν τα δημοκρατικά πολιτεύματα και τις συμμαχίες. Εφάρμοσαν, δηλαδή, την πολιτική του «διαίρει και βασίλευε». Χωρισμένοι οι Έλληνες δεν μπόρεσαν να αντισταθούν αποτελεσματικά.

Οι Έλληνες δεν μπόρεσαν να καταλάβουν το παιχνίδι που τους έπαιζε η Ρώμη. Όταν το 196 π.Χ. ο Ρωμαίος Φλαμίνιος, που είχε νικήσει ένα χρόνο νωρίτερα το βασιλιά της Μακεδονίας Φίλιππο Ε΄, κήρυξε στη γιορτή των Ισθμίων την ανεξαρτησία των ελληνικών πόλεων, οι θεατές πανηγύρισαν. «Οι Ρωμαίοι, αφού έλυσαν τα πόδια, έδεσαν τους Έλληνες από τον τράχηλο».

Αξιοποίηση της πηγής

«Ο Πολύβιος για την ερήμωση της υπαίθρου»

Σχολιασμός

Ο ιστορικός Πολύβιος αναλύει τα προβλήματα που οδήγησαν τον ελληνισμό στην παρακμή και την υποδούλωση στους Ρωμαίους. Δύο απ' αυτά ήταν η μείωση των γεννήσεων και η ολιγανθρωπία. Ο ίδιος σημειώνει: «Όταν τα παιδιά είναι ένα ή δύο και από αυτά το ένα το παίρνει ο πόλεμος και το άλλο η αρρώστια, είναι φανερό ότι τα σπίτια μοιραία ερημώνουν και οι πόλεις εξασθενούν» (Πολύβιος, ΛΣΤ 17 (37, 9) 5-8). Η ολιγανθρωπία προκλήθηκε στην Ελλάδα από τη μετακίνηση των πληθυσμών προς την Ανατολή, μετά την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Ερώτηση: Πού οφειλόταν η ολιγανθρωπία της ελληνικής υπαίθρου;

Ε Απαντήσεις στις εργασίες του Τετραδίου εργασιών

1. Αντιστοιχίστε τις ενέργειες των Ρωμαίων με τα αποτελέσματά τους και σχολιάστε κάθε ζεύγος, μετά την αντιστοίχισή του.

ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
Επέβαλαν βαρύτατους φόρους στις πόλεις. Κατάργησαν τα δημοκρατικά πολιτεύματα. Ληηλατούσαν τις καλλιέργειες. Αιχμαλώτιζαν τους κατοίκους. Απαγόρευαν την επικοινωνία.	Οι Έλληνες δε μετείχαν στη διοίκησή τους. Επικράτησε φτώχεια και ανέχεια. Μειώθηκε ο ελληνικός πληθυσμός. Χάθηκαν οι σοδειές των αγροτών. Απομονώθηκαν οι κάτοικοι.

- Οι Ρωμαίοι επέβαλαν βαρύτατους φόρους, με αποτέλεσμα να επικρατήσει φτώχεια και ανέχεια. Οι Έλληνες, αναγκασμένοι να καταβάλλουν μεγάλα χρηματικά ποσά στους Ρωμαίους, πολύ δύσκολα μπορούσαν να καλύπτουν τις καθημερινές τους ανάγκες.
- Οι Ρωμαίοι κατάργησαν τα δημοκρατικά πολιτεύματα, με αποτέλεσμα οι Έλληνες να μη μετέχουν στη διοίκηση. Οι Έλληνες ήταν πλέον έρμαιο στις επιθυμίες των Ρωμαίων κατακτητών. Εκείνοι είχαν τη δύναμη, εκείνοι αποφασίζαν.
- Οι Ρωμαίοι ληηλατούσαν τις καλλιέργειες, με αποτέλεσμα οι αγροτικοί πληθυσμοί να χάνουν τις σοδειές τους. Οι αγρότες βρισκονταν πλέον σε τραγική θέση, αφού έχαναν μεγάλο μέρος από το εισόδημά τους.
- Οι Ρωμαίοι αιχμαλώτιζαν τους κατοίκους, με αποτέλεσμα να μειώνεται ο ελληνικός πληθυσμός. Μ' αυτό τον τρόπο το ελληνικό στοιχείο αδυνατίζε και ελαχιστοποιούνταν οι ελπίδες για ανάκαμψη.
- Οι Ρωμαίοι απαγόρευαν την επικοινωνία μεταξύ των Ελλήνων, με αποτέλεσμα να απομονώνονται οι κάτοικοι. Έτσι χανόταν η επικοινωνία μεταξύ των ελληνικών πληθυσμών, με άμεσο επακόλουθο την πνευματική παρακμή.

2. Παρατηρήστε την εικόνα 4, διαβάστε το κείμενο-πηγή που ακολουθεί και φανταστείτε ότι ζείτε σε μια κατακτημένη ελληνική πόλη, απ' όπου αρπάζονται έργα τέχνης για να στολίσουν τη Ρώμη. Ένας Έλληνας γλύπτης προσπαθεί να πείσει το Ρωμαίο διοικητή να μην αφαιρέσει τα έργα τέχνης από τη γενέθλια πόλη του. Αναθέστε σε δυο συμμαθητές σας το ρόλο των δύο προσώπων,

χωριστείτε σε ομάδες και βοηθήστε τους να στηρίζουν με επιχειρήματα τις απόψεις τους.

Ο «θρίαμβος» των ξένων θησαυρών

Την πρώτη μέρα παρέλασαν στη Ρώμη διακόσιες πενήντα άμαξες φορτωμένες με λεηλατημένους ανδριάντες και μεγάλα αγάλματα. Την άλλη μέρα παρέλασαν πολλές άμαξες με μακεδονικά όπλα και άνδρες, κρατώντας δοχεία γεμάτα ασημένια νομίσματα. Την τρίτη μέρα παρέλασαν άνδρες που κουβαλούσαν δοχεία με χρυσά νομίσματα.

Πλουτάρχου, *Αιμίλιος Παύλος*

Την ώρα που συντελείται η αρπαγή των έργων τέχνης, λαμβάνει χώρα ο παρακάτω διάλογος ανάμεσα στον Έλληνα γλύπτη (Ε) και το Ρωμαίο διοικητή (Ρ).

Ε: Γιατί παίρνετε τους θησαυρούς μας;

Ρ: Είμαστε νικητές. Εμείς κάνουμε πλέον κουμάντο.

Ε: Ναι, αλλά δεν είναι σωστό να κλέβετε την πολιτισμική μας κληρονομιά.

Ρ: Εφόσον σας νικήσαμε, έχουμε το δικαίωμα να τα πάρουμε.

Ε: Δεν έχετε κανένα δικαίωμα. Αυτά ανήκουν εδώ. Και να τα στήσετε στις πόλεις σας, όλοι θα αναγνωρίζουν ότι είναι ελληνικά και ταυτόχρονα ξένα ως προς τη δική σας παράδοση.

Ρ: Όλοι, όμως, θα θαυμάζουν τις πόλεις μας, που θα είναι όμορφα στολισμένες.

Ε: Κάνεις μεγάλο λάθος. Μάθε ότι μια πόλη δε στολίζεται με εισαγόμενα πράγματα αλλά με την αρετή των κατοίκων της. Όποιος βλέπει αρπαγμένα έργα δεν καλοτυχίζει αυτούς που τα άρπαξαν, αλλά τους φθονεί και τους ειρωνεύεται και ταυτόχρονα αισθάνεται συμπάθεια γι' αυτούς που τα είχαν αρχικά. Αν τώρα, που κυβερνάτε σχεδόν όλο τον κόσμο, είστε ικανοί, φτιάξτε καινούρια, δικά σας.

3. Διαβάστε τον παρακάτω μύθο του Αισώπου και συζητήστε πώς μπορεί να συσχετισθεί με τις εσωτερικές αντιθέσεις των Ελλήνων και με το «διαίρει και βασίλευε» των Ρωμαίων;

Τα παιδιά του γεωργού που δε μονοιάζαν

Τα παιδιά ενός γεωργού μάλωναν μεταξύ τους κι αυτός, παρά τις συμβουλές του, δεν κατάφερε να τους ειρηνεύσει. Τότε αποφάσισε να τους διδάξει με παράδειγμα. Τους παρακάλεσε λοιπόν να του φέρουν ένα δέμα με βέργες και, αφού τις έδεσε όλες μαζί, ζήτησε από τον καθένα να σπάσει το δεμάτι. Κανένας όμως δεν το κατάφερε. Τότε έλυσε το δέμα και έδινε μια μια τις βέργες στον καθένα κι αυτοί τις έσπαγαν ευκολότατα. Τότε τους είπε: Κι εσείς, παιδιά μου, αν είστε όλοι μαζί και μονοιασμένοι, θα είσαστε ανίκητοι από τους εχθρούς. Αν όμως δε μονοιάσετε μεταξύ σας, θα είστε πάντα νικημένοι.

Τα παιδιά του γεωργού μάλωναν διαρκώς. Ο πατέρας τους, για να τους πείσει για τη σπουδαιότητα της μεταξύ τους ομόνοιας, τους έδειξε το παράδειγμα με τις βέργες.

Το παράδειγμα αυτό μπορεί να συσχετιστεί άμεσα με την περίπτωση των Ελλήνων. Οι Ρωμαίοι, αμέσως μετά την κατάκτηση του ελληνικού κόσμου, κατάργησαν τα δημοκρατικά πολιτεύματα και τις συμμαχίες μεταξύ των ηττημένων πόλεων-κρατών. Εφάρμοσαν την πολιτική του «διαίρει και βασίλευε». Βασικός στόχος τους ήταν να κρατήσουν τους Έλληνες διχασμένους. Μ' αυτό τον τρόπο εξασφάλιζαν την υποταγή των Ελλήνων, οι οποίοι, διαιρεμένοι, δεν μπορούσαν να σηκώσουν κεφάλι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Οι Έλληνες «κατακτούν» τους Ρωμαίους με τον πολιτισμό τους

A Τα βασικά σημεία του μαθήματος

Οι Ρωμαίοι γνωρίζουν τον ελληνικό πολιτισμό Οι Ρωμαίοι, κατακτώντας την Ελλάδα, ήρθαν σε επαφή με τον ελληνικό πολιτισμό. Είδαν τους λαμπρούς ναούς, τα αγάλματα των θεών και των ηρώων, τα θέατρα, τα στάδια, έλαβαν μέρος στις γιορτές (τοπικές και πανελλήνιες). Γνώρισαν φημισμένους δασκάλους και δημιουργούς σε κάθε πόλη, μα πιο πολύ στην Αθήνα. **Θαύμασαν τις τέχνες και τα γράμματα.**

Οι Ρωμαίοι επηρεάζονται από τον ελληνικό πολιτισμό Οι Ρωμαίοι, γνωρίζοντας πιο καλά τον ελληνικό πολιτισμό, άλλαξαν στάση απέναντι στους κατακτημένους Έλληνες. Θέλησαν μάλιστα να ωφεληθούν, αξιοποιώντας τις γνώσεις που απέκτησαν στην Ελλάδα. **Άρχισαν έτσι να κάνουν παρόμοια έργα στη Ρώμη και σε άλλες περιοχές της αυτοκρατορίας:**

- α) Κτίζουν σπίτια και δημόσια κτίρια με βάση τα ελληνικά σχέδια και τα στολίζουν με έργα που κατασκευάζουν Έλληνες τεχνίτες.
- β) Μαθαίνουν την ελληνική γλώσσα, η οποία τότε μιλιόταν σε πολλές χώρες της Ανατολής.
- γ) Παίρνουν στο σπίτι Έλληνες δασκάλους για να μορφώσουν τα παιδιά τους, ενώ συχνά τα στέλνουν στην Ελλάδα να σπουδάσουν.
- δ) Καλλιεργούν τη λατινική γλώσσα, στην οποία μεταφράζουν έργα αρχαίων Ελλήνων. Στα θέατρά τους παίζουν ελληνικές τραγωδίες και κωμωδίες.

ε) Φιλέλληνες Ρωμαίοι αυτοκράτορες δαπανούν πολλά χρήματα για να στολίσουν με λαμπρά έργα την Αθήνα και διάφορες ελληνικές περιοχές.

Η δημιουργία

του ελληνορωμαϊκού πολιτισμού

Με το πέρασμα του χρόνου οι δύο λαοί (Έλληνες και Ρωμαίοι) ήρθαν πιο κοντά, πράγμα που τους βοήθησε να γνωριστούν καλύτερα. Από τη γνωριμία αυτή αλληλοεπηρέαστηκαν και προέκυψε **ένας νέος πολιτισμός**, ο ελληνορωμαϊκός. Έργα του πολιτισμού αυτού σώζονται ακόμη σε πολλά μέρη της πατρίδας μας.

B

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Με βάση το σημερινό κείμενο και τα όσα γνωρίζετε από την περυσινή σας ιστορία, συζητήστε γιατί η ελληνική γλώσσα μιλιόταν σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ανατολής. Συμβαίνει κάτι ανάλογο σήμερα;

Ένα λαμπρό αποτέλεσμα της εκστρατείας του Μεγάλου Αλεξάνδρου ήταν η διάδοση και επικράτηση της ελληνικής γλώσσας σ' όλες τις κατακτημένες χώρες. Η ελληνική έγινε διεθνής γλώσσα. Ο Κ. Καβάφης στο ποίημά του: «Στα 200 π.Χ.» καταλήγει: «Και την Κοινήν Ελληνική λαλιά ως μέσα στη Βακτριανή την πήγαμεν, ως τους Ινδούς». Όταν ήρθε η ώρα του χριστιανισμού, η ελληνική γλώσσα βοήθησε σημαντικά στη διάδοσή του. Κάτι τέτοιο συμβαίνει και σήμερα με την αγγλική, η οποία ουσιαστικά αποτελεί το κυριότερο μέσο συνεννόησης των λαών του κόσμου.

2. Ποια στοιχεία του ελληνικού πολιτισμού φαίνεται ότι εκτιμά ο Πλίνιος;

Ο Πλίνιος, όπως φαίνεται από την επιστολή που στέλνει στον κυβερνήτη της Αχαΐας Βαλέριο Μάξιμο, είναι θαυμαστής του ελληνικού πολιτισμού. Εκτιμά ιδιαίτερα τη λογοτεχνία των αρχαίων Ελλήνων (ποίηση και πεζό λόγο), την ελευθερία των πόλεων, τη θρησκεία, τα ηρωικά κατορθώματα, την αξιοπρέπεια, την περηφάνια, τους νόμους, τη δικαιοσύνη.

3. Ποιες ελληνικές πόλεις αναφέρει ιδιαίτερα ο Πλίνιος στην πηγή 4; Γιατί;

Ο Πλίνιος μνημονεύει δύο ελληνικές πόλεις, την Αθήνα και τη Σπάρτη. Οι δύο αυτές πόλεις είχαν διακριθεί ιδιαίτερα στο παρελθόν, η Αθήνα για τον πολιτισμό της, και ειδικά για τα λαμπρά έργα της Ακρόπολης, και η Σπάρτη για την

πειθαρχία και την παλικαριά των ανδρών της. Και οι δύο πόλεις άλλωστε είχαν πάρει επάνω τους το βάρος της απόκρουσης των Περσών. Τα κατορθώματα στο Μαραθώνα, τις Θερμοπύλες, τη Σαλαμίνα, τις Πλαταιές οφείλονταν κατά κύριο λόγο σ' αυτές.

Γ

Αξιοποίηση των πηγών

«Οι Έλληνες θεοί στο ρωμαϊκό Πάνθεο»

Σχολιασμός

Με τη λέξη «Πάνθεον» εννοούμε τους θεούς στο σύνολό τους, αλλά και τον ειδικό ναό που ήταν αφιερωμένος στη λατρεία τους. Τέτοιοι ναοί υπήρχαν και στην Ελλάδα, ο πιο σημαντικός όμως ήταν στην Ρώμη. Ήταν ο μεγαλύτερος ναός και κτίστηκε από τον αυτοκράτορα Αδριανό το 126 μ.Χ. Είναι γνωστό ότι οι δώδεκα θεοί των Ελλήνων λατρεύτηκαν και στη Ρώμη (ο Απόλλων έγινε Αρρολο, η Άρτεμη Diana κτλ.).

Ερώτηση: Για ποιο λόγο οι Έλληνες θεοί λατρεύτηκαν και από τους Ρωμαίους;

«Επιστολή του Ρωμαίου έπαρχου Πλίνιου προς το Βαλέριο Μάξιμο, κυβερνήτη της επαρχίας της Αχαΐας»

Σχολιασμός

Από το περιεχόμενο της επιστολής πείθεται ο αναγνώστης για το σεβασμό και την αγάπη του Πλίνιου για τον ελληνικό πολιτισμό.

Οι επιστολές του Πλίνιου μας διαφωτίζουν σε ποικίλα θέματα της εποχής αυτής. Σημαντική είναι η επιστολή εκείνη, στην οποία περιγράφει την έκρηξη του Βεζουβίου.

Ερώτηση: Ποιες πόλεις καλεί ο Πλίνιος το Βαλέριο Μάξιμο να σεβαστεί και γιατί;

Δ

Απαντήσεις στις εργασίες του Τετραδίου εργασιών

1. Παρατηρήστε την παρακάτω εικόνα του Παρθενώνα και του Ωδείου του Ηρώδη του Αττικού. Εντοπίστε τις αρχιτεκτονικές ομοιότητες και τις διαφορές ανάμεσα στα κτίσματα αυτά και συζητήστε τους λόγους της συνύπαρξής τους στον ιερό χώρο της Ακρόπολης και γύρω από αυτήν.

Στον Παρθενώνα (5ος αι. π.Χ.), κορυφαίο δημιούργημα του ελληνικού πολιτισμού, κυριαρχεί η ευθεία γραμμή, χαρακτηριστικό στοιχείο της ελληνικής αρχιτεκτονικής. Στο Ωδείο του Ηρώδη του Αττικού (2ος αι. μ.Χ.) κυριαρχεί η αψίδα (η καμπύλη γραμμή), χαρακτηριστικό στοιχείο της ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής. Ο Ηρώδης ο Αττικός, κορυφαίος σοφιστής της περιόδου αυτής, ήταν θαυμαστής του ελληνικού πολιτισμού. Είχε πολλά χρήματα και έκανε πολλές ευεργεσίες σε διάφορες ελληνικές πόλεις (Κόρινθο, Ολυμπία, Δελφούς κ.α.). Με τα χρήματά του κτίστηκαν στην Αθήνα το Παναθηναϊκό στάδιο και το ομώνυμο Ωδείο. Ο Ηρώδης επέλεξε τη θέση αυτή, για να κατασκευάσει το Ωδείο, όχι μόνο επειδή ήταν στο κέντρο της πόλης, αλλά και για συμβολικούς λόγους. Ήταν ακριβώς κάτω από την Ακρόπολη, τον ιερό βράχο των αρχαίων Αθηναίων, και δίπλα στο θέατρο του Διονύσου. Μ' αυτό τον τρόπο πιθανόν να ήθελε να δείξει ότι οι Ρωμαίοι είναι άξιοι συνεχιστές της μεγάλης πνευματικής παράδοσης των Ελλήνων.

2. Μελετήστε το κείμενο-πηγή 4. Συζητήστε σε ομάδες και κρίνετε τις συμβουλές του Ρωμαίου έπαρχου Πλίνιου. Αναζητήστε τους πιθανούς λόγους που τον οδήγησαν να τις δώσει στο νέο έπαρχο της Αχαΐας.

Ο Ρωμαίος έπαρχος Πλίνιος συμβουλεύει το Βαλέριο Μάξιμο, ο οποίος αναλαμβάνει καθήκοντα κυβερνήτη της Αχαΐας (νότιας Ελλάδας), να σεβαστεί την ιστορία, την παράδοση, τον πολιτισμό και τους θεούς των ανθρώπων, τους οποίους πάει να διοικήσει.

Από τις συμβουλές αυτές μαρτυρείται ο σεβασμός και η αγάπη του Πλίνιου για τους Έλληνες και τον πολιτισμό τους. Γι' αυτό το λόγο ο Πλίνιος τονίζει ότι ο Βαλέριος και κατ' επέκταση όλοι οι Ρωμαίοι πρέπει να αντιμετωπίσουν με δέος και σεβασμό τους Έλληνες για την ιστορία τους και την προσφορά τους στον παγκόσμιο πολιτισμό.

3. Πώς εξηγείτε την ειρηνική συνύπαρξη και τη συνεργασία Ελλήνων – Ρωμαίων, μετά τα τόσο δυσάρεστα γεγονότα της κατάκτησης, που είδαμε στο προηγούμενο μάθημα; Έχουμε ανάλογα παραδείγματα στη σύγχρονη ιστορία μας;

Οι Ρωμαίοι, μετά την κατάκτηση της Ελλάδας, γοητεύτηκαν από τον ελληνικό πολιτισμό και ένωσαν μεγάλο θαυμασμό γι' αυτόν. Σταδιακά, άλλαξαν την αρχική σκληρή στάση τους απέναντι στους κατακτημένους Έλληνες και αξιο-

ποίησαν τις γνώσεις τους, για να κατασκευάσουν διάφορα έργα στη Ρώμη και σε άλλες περιοχές της αυτοκρατορίας.

Οι Έλληνες, από την πλευρά τους, σίγουρα δεν είδαν με καλό μάτι τους Ρωμαίους. Κανένας λαός άλλωστε στον κόσμο δε συμπαθεί τους κατακτητές του. Όμως η κατάσταση ήταν δεδομένη –όσο δυσάρεστη κι αν ήταν– και δεν μπορούσε να αλλάξει. Οι Έλληνες έπρεπε να συνηθίσουν να ζουν υπό τη ρωμαϊκή κυριαρχία. Έπρεπε να επιβιώσουν μέχρι να δημιουργηθούν εκείνες οι συνθήκες που θα οδηγούσαν στην αναγέννηση του έθνους.

Ανάλογα παραδείγματα έχουμε στη σύγχρονη ιστορία μας κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας (1453-1830). Στα δύσκολα αυτά χρόνια της μακρόχρονης σκλαβιάς, ο ελληνισμός, μην μπορώντας να κάνει κάτι άλλο, συμβίωσε κάτω από αντίξοες συνθήκες με τον κατακτητή μέχρι να έρθει η ώρα της απελευθέρωσης.

4. Χωριστείτε σε ομάδες και αποφασίστε:

- **Na αναζητήσετε εικόνες, πληροφορίες και άλλο υλικό για τα αρχαία και τα ρωμαϊκά μνημεία που σώζονται στην περιοχή σας.**
- **Na προγραμματίσετε μια ή περισσότερες επισκέψεις σ' αυτά τα μνημεία.**
- **Na οργανώσετε «γωνιά της Ιστορίας» στην τάξη σας και ν' αρχίσετε να την πλουτίζετε με το υλικό σας.**

Οι μαθητές θα συγκεντρώσουν υλικό ανάλογα με τα μνημεία που βρίσκονται στην περιοχή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, μια υπερδύναμη του αρχαίου κόσμου

A Τα βασικά σημεία του μαθήματος

Η Μεσόγειος γίνεται ρωμαϊκή θάλασσα Από την κατάκτηση της Ελλάδας (146 π.Χ.) και επί τρεις αιώνες οι Ρωμαίοι συνέχιζαν να κατακτούν νέες χώρες στη Δύση, την Ανατολή και τη βόρεια Αφρική.

Όλες οι χώρες γύρω από τη Μεσόγειο έγιναν ρωμαϊκές επαρχίες. Περήφανοι για τα κατορθώματά τους οι Ρωμαίοι ονόμασαν τη Μεσόγειο «θάλασσά μας» («mare nostrum»).

Οι Ρωμαίοι γίνονται κοσμοκράτορες Στις αρχές του 1ου μ.Χ. αιώνα τα σύνορα της αυτοκρατορίας είχαν τόσο επεκταθεί, που περιέκλειαν **όλες τις μέχρι τότε γνωστές χώρες**. Ο πληθυσμός της αυτοκρατορίας ξεπερνούσε τα 50 εκατομμύρια. Οι Ρωμαίοι είχαν κατακτήσει όλο τον τότε γνωστό κόσμο, είχαν γίνει κοσμοκράτορες.

Πώς κυβέρνησαν οι Ρωμαίοι την πολυπολιτισμική αυτοκρατορία; Μέσα στο απέραντο ρωμαϊκό κράτος κατοικούσαν πολλοί λαοί, με διαφορετικές θρησκείες, γλώσσες και συνήθειες. Η αυτοκρατορία ήταν, όπως συνήθως λέμε σήμερα, πολυπολιτισμική. Μια τέτοια λοιπόν αυτοκρατορία ήταν δύσκολο να κυβερνηθεί.

Οι Ρωμαίοι, για να πετύχουν στο δύσκολο έργο τους, πήραν ορισμένα μέτρα:

- α) Έκαναν τον αυτοκράτορα πρώτο πολίτη της χώρας, στον οποίο όλοι όφειλαν πίστη και υπακοή.
- β) Έδωσαν τον τίτλο του Ρωμαίου πολίτη σ' όσους κατακτημένους αποδέχονταν τη ρωμαϊκή κυριαρχία.
- γ) Συγκρότησαν ισχυρό στρατό, για να φυλάγει τα σύνορα και να προστατεύει την τάξη και την ειρήνη στην αυτοκρατορία.
- δ) Διόρισαν ανώτερους Ρωμαίους κυβερνήτες (ανθύπατους), οι οποίοι είχαν ως έργο να ελέγχουν τους τοπικούς άρχοντες και να ενημερώνουν τον αυτοκράτορα.
- ε) Έβαλαν στους πολίτες λιγότερους φόρους και φρόντισαν να τους εισπράττουν κανονικά.
- στ) Ψήφισαν δικαιότερους νόμους και μερίμνησαν να τηρούνται και να εφαρμόζονται απ' όλους.

Η «ρωμαϊκή ειρήνη» Τα μέτρα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα να επικρατήσει α) τάξη, β) ασφάλεια και γ) δικαιοσύνη στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας για διακόσια περίπου χρόνια. Στα χρόνια αυτά γνώρισαν μεγάλη ανάπτυξη η γεωργία, το εμπόριο, η ναυτιλία, η βιοτεχνία. **Όλη αυτή η περίοδος της ησυχίας και της ανάπτυξης** είναι γνωστή ως περίοδος της «ρωμαϊκής ειρήνης» (pax romana).

B

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

- 1. Τι άλλαξε στη συμπεριφορά των Ρωμαίων, ώστε «οι ασφαλείς και φοβισμένοι» κάτοικοι της πρώτης κατάκτησης τώρα να νιώθουν πιο ασφαλείς;**

Με το πέρασμα των χρόνων, οι Ρωμαίοι πήραν μέτρα και βελτίωσαν τη ζωή των υπηκόων της αυτοκρατορίας. Έδωσαν τον τίτλο του Ρωμαίου πολίτη σε όσους το επιθυμούσαν, οργάνωσαν καλύτερα το στρατό και ενδιαφέρθηκαν για τη διατήρηση της τάξης. Ακόμη, μείωσαν τους φόρους, ψήφισαν πιο δίκαιους νόμους. Επικράτησε τάξη, ασφάλεια και δικαιοσύνη για διακόσια περίπου χρόνια.

- 2. Με βάση τα μέτρα που έλαβαν οι Ρωμαίοι, ποια από τα προβλήματα διοίκησης νομίζετε ότι αντιμετωπίστηκαν; Πώς νομίζετε ότι βοήθησε καθένα από τα μέτρα αυτά στη «ρωμαϊκή ειρήνη»;**

Με τα μέτρα που πήραν οι Ρωμαίοι, πέτυχαν να αναγνωριστεί από όλους η

εξουσία του αυτοκράτορα, να γίνει αποδεκτή η κυριαρχία της Ρώμης, να επικρατήσει ασφάλεια και ειρήνη στην αυτοκρατορία, να γίνει πιο δίκαιη η τοπική εξουσία, να μειωθούν οι φόροι και να είναι σεβαστοί από όλους οι νόμοι.

Με την αναγνώριση της εξουσίας του αυτοκράτορα, μετριάστηκαν οι συγκρούσεις για την ανατροπή του. Με την απόκτηση του τίτλου του Ρωμαίου πολίτη, έπαψαν οι διαφορές ανάμεσα στους πολίτες. Με την αποδοχή της κυριαρχίας της Ρώμης, σταμάτησαν οι επιδρομές και οι επαναστάσεις. Με την επικράτηση της ασφάλειας, οι κάτοικοι ταξίδεψαν ελεύθερα και εργάστηκαν με ηρεμία. Με τη δημιουργία πιο δίκαιης εξουσίας, οι πολίτες έπαψαν να παραπονιούνται. Με τη μείωση των φόρων, αυξήθηκε το εισόδημα των εργαζομένων. Με το σεβασμό των νόμων, η ζωή έγινε πιο ειρηνική. Όλα αυτά συνέβαλαν να επικρατήσει για πολύ η γνωστή «ρωμαϊκή ειρήνη».

Αξιοποίηση των πηγών

«Όλοι οι δρόμοι οδηγούν στη Ρώμη» έλεγαν οι Ρωμαίοι!

Σχολιασμός

Οι Ρωμαίοι, για να διοικήσουν την απέραντη αυτοκρατορία τους, δημιούργησαν ένα λαμπρό οδικό σύστημα. Με τον τρόπο αυτό το εμπόριο διεξαγόταν ομαλά, οι άνθρωποι μετακινούνταν δίχως εμπόδια και, το κυριότερο, ο στρατός μπορούσε να μεταφερθεί εύκολα και να επέμβει όπου αυτό ήταν απαραίτητο. Η πιο σπουδαία οδός ήταν η Αππία, που συνέδεε τη Ρώμη με την Καμπανία... και τη νοτιοανατολική περιοχή της Ιταλίας. Ήταν η «μέγιστη» και η «ξακουστή» οδός. Σε μας πιο γνωστή είναι η Εγνατία οδός. Σήμερα σύγχρονος αυτοκινητόδρομος, που συνδέει την Πρέβεζα με την Αλεξανδρούπολη, φέρει το όνομά της. Οι δρόμοι αυτοί, που συνέδεαν τη Ρώμη με τις επαρχίες της, ήταν τόσο πολλοί, που έδωσαν την ευκαιρία στο ρωμαϊκό λαό να πλάσει την παροιμιώδη φράση: «Όλοι οι δρόμοι οδηγούν στην Ρώμη».

Ερώτηση: Πώς βγήκε η φράση: «Όλοι οι δρόμοι οδηγούν στη Ρώμη»;

«Οι αγγελιοφόροι-σκυταλοδρόμοι»

Σχολιασμός

Οι καλές επικοινωνίες ήταν απαραίτητες για τη διοίκηση των μεγάλων κρατών. Το σύστημα της εναλλαγής των αγγελιοφόρων είναι από παλιά γνωστό στην Κί-

να, την Αίγυπτο και την Περσία. Το σύστημα αυτό αναφέρουν ο Ηρόδοτος και ο Ξενοφών. Στην Ελλάδα, λόγω των φυσικών και των πολιτικών διαιρέσεων, δεν αναπτύχθηκε ιδιαίτερα το σύστημα αυτό. Αντίθετα, είναι γνωστοί οι ημεροδρόμοι. Στη Ρώμη αναπτύχθηκαν σημαντικά οι επικοινωνίες, οι οποίες υποστηρίχθηκαν από ταχυδρομικούς σταθμούς. Μέσα σε μια μέρα μπορούσαν να καλυφθούν 270 χιλιόμετρα.

Ερώτηση: Σε τι χρησίμευαν ο αγγελιοφόροι-σκυταλοδρόμοι;

Απαντήσεις στις εργασίες του Τετραδίου εργασιών

1. Εντοπίστε και δείξτε στο χάρτη τις περιοχές στις οποίες επεκτάθηκε η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Ποιοι αρχαίοι λαοί που γνωρίζετε από την περσινή σας ιστορία κατοικούσαν στις περιοχές αυτές;

Το ρωμαϊκό κράτος στα χρόνια της μεγάλης ακμής του (2ος αι. μ.Χ.) εκτεινόταν από την Ισπανία και τη Βρετανία μέχρι τη βόρεια Αφρική και τη Μεσοποταμία. Κάλυπτε όλες τις χώρες γύρω από τη Μεσόγειο θάλασσα, την οποία οι Ρωμαίοι αποκαλούσαν «mare nostrum» («θάλασσά μας»). Στις περιοχές αυτές ζούσαν διάσπαρτοι πολλοί λαοί: Έλληνες, Ρωμαίοι, Αιγύπτιοι, Εβραίοι, Πέρσες, Ασσύριοι, Βαβυλώνιοι, Καρχηδόνιοι κ.ά.

2. Παρατηρήστε το χάρτη 4 και την εικόνα 5 και διαβάστε τα κείμενα-πηγές 4.1 και 6 για τους δρόμους και τους αγγελιοφόρους. Συζητήστε τη σημασία που είχαν τότε και εξακολουθούν να έχουν και σήμερα οι δρόμοι και τα μέσα επικοινωνίας για ένα κράτος και τους πολίτες του.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη ενός τόπου, από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα, είναι η ύπαρξη δρόμων. Η δημιουργία καλού οδικού δικτύου βγάζει έναν τόπο από την απομόνωση. Διευκολύνει την επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων, βοηθά την ανάπτυξη του εμπορίου και συμβάλλει στη γρήγορη διάδοση των ιδεών και κατ' επέκταση στη διάδοση του πολιτισμού. Όποτε χρειαστεί, οι δρόμοι χρησιμοποιούνται για τη μεταφορά στρατευμάτων ακόμη και στα πιο μακρινά μέρη της επικράτειας.

3. Αντιστοιχίστε τις ενέργειες με τα αποτελέσματά τους.

ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ	ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ
Μείωσαν τους φόρους	Διευκολύνθηκε η συγκοινωνία
Οργάνωσαν το στρατό	Ανακουφίστηκαν οι πολίτες
Έφτιαξαν το οδικό δίκτυο	Δημιουργήθηκε αίσθημα ασφάλειας
Σεβάστηκαν τον ελληνικό πολιτισμό	Περιορίστηκαν οι αυθαιρεσίες
Εφάρμοσαν τους νόμους	Γεννήθηκε ο ελληνορωμαϊκός πολιτισμός

4. Διαβάστε όσα αναφέρει το κείμενο 4.1 για τη ρωμαϊκή Εγνατία οδό και παρατηρήστε το χάρτη της σύγχρονης Εγνατίας που κατασκευάζεται στη βόρεια Ελλάδα. Δείξτε στο χάρτη της τάξης την αρχή, τη διαδρομή και το τέλος της και συζητήστε για τη σημασία της (τότε και τώρα).

Η Εγνατία οδός, στα ρωμαϊκά χρόνια, ξεκινούσε από το Δυρράχιο, ένα σημαντικό λιμάνι της εποχής, που βρισκόταν απέναντι από την ιταλική χερσόνησο, διέσχιζε την Ήπειρο, τη Μακεδονία, τη Θράκη και κατέληγε στο Βυζάντιο. Ένωσε την Αδριατική θάλασσα με τα στενά του Βοσπόρου και τον Εύξεινο πόντο. Από το Δυρράχιο εμπορεύματα και άνθρωποι μεταφέρονταν γρήγορα από και προς την Ιταλία.

Η σύγχρονη Εγνατία οδός ακολουθεί διαδρομή παραπλήσια με την αρχαία. Ξεκινάει από την Ηγουμενίτσα και καταλήγει στην Αλεξανδρούπολη. Η Ηγουμενίτσα εξελίσσεται σ' ένα μεγάλο λιμάνι και λειτουργεί ως η πύλη της Ελλάδας προς τη Δύση. Επιβάτες και εμπορεύματα φτάνουν εύκολα και γρήγορα μέσω της Εγνατίας οδού στην Ηγουμενίτσα και από εκεί στη δυτική Ευρώπη και, αντίστροφα, από τη δυτική Ευρώπη στην Ηγουμενίτσα και στη συνέχεια μέσω της Εγνατίας οδού διασκορπίζονται στην Ήπειρο, τη Μακεδονία, τη Θράκη, αλλά και την υπόλοιπη Ελλάδα.